

podrijetla). Drugim riječima, ovdje nema onoga gore spomenutoga morfološko-semantičkoga sukoba.

Možda će se ovdje izneseno tumačenje učiniti kome zakučasto, ali, prvo, sam ne vidim boljega, a drugo, ostaje činjenica, da su sporna imena u književnom jeziku odreda muškoga, a ne srednjega roda. U najboljem slučaju, moglo bi se reći, da neka od tih imena u narodu naginju prema srednjem rodu, ali se čini, da ovdje književni jezik nema namjere da popusti.

Radi se, dakle, o neskladu među književnim i narodnim jezikom, u našem slučaju s obzirom na rod mjesnih imena (a i općih imenica) tuđega podrijetla na *-o* i uopće na vokal (osim na *-a*), — o neskladu, koji se, bar danas, rješava u korist književne upotrebe.

Stoga mislim, da naši novinari »u povodu nedavnog posjeta predsjednika Republike maršala Tita Egiptu« nisu pogriješili, kad su u svojim listovima pisali: »Kairo je svečano *dočekao* maršala Tita«, kao ni malo poslije toga, kad su »nakon njegova odlaska iz Egipta« javili: »Kairo svečano *ispratio druga Tita*.«

UZ KRAVAROV ČLANAK »O RODU STRANIH IMENA MJESTA NA *-O*«

Mate Hraste

Zahvalan sam dru. M. Kravaru, što se već u 4. broju »Jezika« osvrće na moj članak »O rodu i kongruenciji imena mjesta« (*Jezik*, IV, 3, 70—71). Drago mi je, što priznaje, da je to zanimljiva točka naših diskusija o jeziku, jer se dosada nije dovoljno isticala. Nisam se kanio u ovom broju osvrnuti na Kravarov stav prema tome jezičnom problemu, ali osjećam, da je to potrebno učiniti što prije, jer je Kravarov stav, barem naoko, dijametralno oprečan od moga. Na taj način čitaoci bi bili u neizvjesnosti, koje će pravilo primijeniti, kad im to ureba, moje ili njegovo.

Mi se razlikujemo u konačnom zaključku, jer Kravar podvlačeći u prvom odlomku svoga članka moj zaključak kaže, da se moj konačni zaključak, da su neka od tih imena (poimence *Kairo*, *Milano* i sl.) srednjeg roda, ne da lako braniti. Sam Kravar priznaje, da sam ja sam rekao, da su *neka* od tih imena srednjeg roda. Međutim i to je određenije rečeno, nego što sam ja kroz čitav članak pisao, jer ja nisam nigdje apodiktčki tvrdio, da je jedino pravilno, da strana imena mjesta na *-o* jesu ili moraju biti u našem jeziku srednjega roda. Ja sam tvrdio činjenicu, da u saobraćajnom gradskom govoru nije tako, nego se u njemu »uz takve imenice upotrebljava atribut i promjenljivi dio predikata u muškom rodu«. Prof. Kravar protivno

misli, da su sva strana neslavenska mjesta na *-o* muškog, a ne srednjeg roda. Tu je misao potvrdio i svojim zaključkom na svršetku članka, kad je rekao: »Stoga mislim, da naši novinari nisu pogriješili, kad su u svojim listovima pisali: »Kairo je svečano *dočeka*o Maršala Tita« i »Kairo svečano *ispratio* druga Tita.« Jedino u pretposljednem odlomku Kravar napominje, da bi se u najboljem slučaju moglo reći, kako neka od tih imena u narodu naginju prema srednjem rodu, ali se čini, da književni jezik nema namjere da ovdje popusti.

Iz toga proizlazi, da je Kravar uvjeren, da strana imena mjesta na *-o* u književnom jeziku jesu ili treba da budu isključivo muškog roda, a ja držim, da ona to još nisu i ne moraju biti, a da li će s vremenom postati, to će pokazati budućnost, a ovisit će od naših književnika, kad ta imena budu unosili u svoja književna djela.

Za mene je vrlo važno, što i sam Kravar priznaje, da neka od tih imena u narodu naginju prema srednjem rodu. Ja bih rekao, da ona u narodnim govorima ne samo naginju, nego i jesu odreda srednjega roda, jer ih narod prima, kad ih spominje, u srednjem rodu, kao što su i sva naša imena mjesta na *-o* odreda srednjeg roda. Tako uostalom čine i ostali evropski narodi, kad u svoj jezik primaju strana imena mjesta. Oni ih primaju redovno po pravilima svoga jezika, što nama čudno zvuči, na pr. da naš *Zagreb* ili *Beograd* budu u talijanskom jeziku ženskoga, a u njemačkom srednjeg roda, a isto tako da naša *Rijeka* ili *Mitrovica* budu u francuskom jeziku muškoga, a u njemačkom srednjega roda, iako su u našem jeziku ženskoga roda. Iako ne spadam u red onih ljudi, koji misle, da je narodni jezik u svemu jednak književnome, znam, da je osnova našem suvremenom književnom jeziku baš narodni jezik. To nas opominje, da se ne smijemo suviše udaljavati od narodnog jezika, ako to nije potrebno, a još manje ići s njime u raskorak.

Sve riječi, koje su naši narodi u prošlosti primili iz različitih tuđih jezika u svoj jezik, primili su ih po glasovnim i morfološkim pravilima našega jezika i svrstali ih po svom jezičnom osjećaju u sisteme i kategorije, koje su u to vrijeme postojale za riječi našega jezika.

U narodnim govorima svih triju narječja naš narod bi svakako strana imena mjesta na *-o* svrstao u red naših imena mjesta na *-o*. Tako je na pr. i u češkom jeziku, u kome su ne samo mjesna imena na *-o*: Borneo, Chicago, Mexico, nego i opće imenice: brutto, žiro, procento, konto, netto, saldo, skonto, pa i pluralia tantum: aktiva, pasiva, data, sve odreda srednjega roda.¹ To je jedino naravno pa, ako hoćemo, i u skladu s jezičnim pravilima, jer i neslavenski narodi primaju tuđa imena u svoj jezik po pravilima svoga jezika, uz rijetke izuzetke. Svaki drugi način primanja stranih riječi

¹ Isp. Stj. Musulin: Češka gramatika, Zagreb 1924., str. 88.

u neki jezik, pa i u naš, samo je samovolja pojedinaca, koji su počeli odstupati od onoga, što bi bilo najprirodnije i što bi učinio čovjek iz naroda, kad bi po svom jezičnom osjećaju takvo ime prenio u svoj govor. U gradskim govorima i u književnom jeziku, kako vidimo, nije uvijek tako, ali tome nije kumovao jezični osjećaj, nego povodenje za kojim drugim jezikom ili za govorom spikera na radio-stanicama ili za novinskim vijestima, koje daje neka službena osoba. I kad jednom jezični točak krene nizbrdo, teško ga je vratiti uzbrdo. Tako je i u mnogim drugim jezičnim pitanjima, na pr. *rukovodioc* mjesto *rukovodilac*, kojega u akuzativu jednine za neživo mjesto *koji*, traženje da se imenice tipa *Mile* mijenjaju *Mile*, gen. *Mileta*, dat. *Miletu*, jer su ti oblici najpravičniji, a ne *Mile*, gen. *Mile*, dat. *Mili*, ni *Mile* gen. *Mila*, dat. *Milu*, jer su ti oblici manje pravilni,² i t. d.

Budući da se prof. Kravar zadržao na mjesnom imenu *Kairo*, potrebno je o njemu posebno nešto spomenuti.

Godine 1798. osvojili su ga Francuzi i nazvali *Le Caire*. Protivno običaju njihova jezika došao je u red onih gradova, koji se uvijek spominju s članom tipa *Le Havre*. Razumije se, postao je muškoga roda, jer su u francuskom jeziku imena mjesta redovno muškoga roda. I Talijani su ime toga mjesta primili od Francuza u muškom rodu, premda su u njihovu jeziku sva imena mjesta domaća i strana redovno ženskoga roda. Što je još važnije, da se vidi, koliki je bio utjecaj francuskoga jezika na talijanski baš u nazivu toga grada, oni ga navode uvijek s članom, što u talijanskom jeziku nije slučaj, kao i Francuzi *Le Caire*, pa ga i mijenjaju po muškom rodu.

Upravo povodom dolaska maršala Tita u Kairo talijanski list »Il nuovo corriere della sera« od 30. XII. 1955. bilježi datum ispred vijesti iz Kaira ovako »Il Cairo 29 dicembre«. U kasnijem izlaganju se vidi, kako talijanski dopisnik mijenja ime toga mjesta po muškom rodu »l'ambasciatore di Belgrado al Cairo«. Za druge gradove bi Talijan napisao na pr. *a Roma*, *a Parigi*, *a Zagreb*, a ne *alla Roma*, *alla Parigi*, *alla Zagreb*, kao i u datumu samo: *Roma 29 dicembre*, *Napoli 29 dicembre*, *Beograd 29 dicembre*. Nije dakle nikakvo čudo, što su baš to ime naši spikeri, novinari i drugi svrstali u muški rod, jer se i danas mnoge emisije iz Kaira slušaju na francuskom jeziku pod imenom *Le Caire*. Tako su i sve naše novine u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Splitu i Rijeci, osim prije spomenutih naslova u člancima u »Borbi«, donijele jednaku vijest, koju su dobile od Tanjuga, koji je 30. XII. dao izvadak na pr. iz pariškog lista »Figaro«: »Svečano iskićen i ukrašen Kairo je dočekao Tita u trijumfu.« Prema tome, kako je vijest od Tanjuga dobivena, tako je i štampana bez izmjene. Ja sam se, međutim, slučajno zaustavio na ovom geografskom imenu. Ono mi

² Dr. I. Popović: Kako se menjaju neka muška imena, *Borba* od 7. III. 1956.

je dalo samo povod, da se osvrnem na strana geografska imena takvog tipa.

A sada, da razmotrimo neke posebne napomene dra. Kravara, kojima on želi opravdati svoj stav.

Pisac u trećem odlomku kaže: »Na prvi se pogled čini, da o rodu takvih imena odlučuje izravno opći pojam, pod koji potpadaju, u ovom slučaju imenica »grad«, na pr. bučni (sc. grad) Chicago, ili (sc. grad) Torino se... razvio... Taj važni momenat Hraste nije uzeo u obzir.« Nema nikakve sumnje, da je to važan momenat. Ja sam ga i spomenuo odmah na početku svoga članka: »Bilo mi je jasno, da je pisac imao na umu imenicu *grad*, koja je muškoga roda.« Taj opći pojam *grad* spominje Kravar i u nekim drugim jezicima, starim i modernim. To, kako i sam pisac spominje, nije u svim jezicima tako. U francuskom su jeziku *la cité* ili *la ville* ženskoga roda, a ipak su imena gradova u tom jeziku muškoga roda. U njemačkom jeziku *die Stadt* je ženskoga roda, a imena gradova su srednjega roda. U slavenskim jezicima imenica *grad* muškoga je roda, a imena gradova različitih su rodova.

Nadalje Kravarova primjedba, da moj zahtjev, da *Tokio* kongruira kao imenica muškoga, a *Kairo* kao srednjega roda, izgleda odviše formalan, kao i moja tvrdnja, da u govoru treba svakako misliti na imenicu *Kairo*, a ne na *grad*. Ja u tome i dalje ostajem pri svojoj tvrdnji, jer kad bismo na pr. kod naših imenica *Rijeka* ili *Titovo Užice* ili kod stranih imenica *Barcelona*, *Messina* mislili na grad, a ne na *Rijeku*, *Titovo Užice*, *Barcelonu* i *Messinu*, onda bismo mogli reći i *ovaj* (sc. grad) *Rijeka*, *ovaj* *Titovo Užice*, *ovaj* *Barcelona*, *ovaj* *Messina*, a tako ipak nitko nikada nije rekao niti će reći. Naprotiv, ako se uz te imenice nalazi riječ *grad*, težište je na njoj, pa ćemo reći: *Grad* *Rijeka* je *lijep*. *Grad* *Titovo Užice* je *bogat*. *Lijepi grad* *Barcelona* je *zdrav*. Slažem se s Kravarom, da imena tipa *Tokio*, *Montevideo*, *Bilbao* treba da budu u našem jeziku istoga roda kao *Kairo*, i to po mome mišljenju opet srednjega, kao i u češkom jeziku, iako sam prije dopuštao, da takve imenice mogu biti muškoga roda s obzirom na to, što ispred završetka *-o* imaju vokal, pa odgovaraju našim općim imenicama tipa *kotao*, *svrdao*.

Ne bih se mogao složiti ni s Kravarovim mišljenjem, da su svi apelativi kao *kino*, *auto* i t. d. u književnom jeziku muškoga roda. Ima ih s dvostrukim rodnom, na pr. *ovo* *kino* i *ovaj* *kino*, a u pluralu samo *ova* *kina*: *sva kina* su *puna*.

Pri kraju svoga članka Kravar kaže, da je »druga stvar, kad su po srijedi naša domaća ili uopće slavenska imena mjesta na *-o*, kao što su *Đakovo*, *Tetovo*, *Brno*, *Grodno*, *Borodino* i sl., koja po obliku, a i po smislu, idu u srednji rod, jer su većinom po postanju pridjevi, pod kojima se osje-

ća opći pojam »mjesto« (u značenju »grad«) ili »selo«. Drugim riječima ovdje nema onoga gore spomenutoga morfološko-semantičkoga sukoba.« Točno je, da su ta imena većinom po postanju pridjevi, ali ne sva, na pr. *Blato, Brdo, Igalo* i dr.

Kad bi se povelu anketa u našem narodu i kad bi se mogao isključiti utjecaj radija, novina i sl., vjerujem, da bi jezični osjećaj našega naroda dao pravo meni, a ne prof. Kravaru. Kad najveći broj neslavenskih i slavenskih jezika prima strana imena mjesta po svojim pravilima, ne vidim razloga, zašto bi bez naročite potrebe naš jezik od toga odstupao. Dopuštam, da bi se mogao pojaviti i koji izuzetak, kao što se pojavio na pr. u talijanskom književnom jeziku baš kod grada *il Cairo*, ali bi to mogli biti samo izuzeci, a ne opće pravilo.

Iako u svom članku nisam govorio o stranim imenima mjesta na -u tipa *Baku*, slažem se sa Kravarom, da se takva imena u naš jezik primaju kao imenice muškoga roda, jer imena mjesta takvoga tipa u našem jeziku nema, a u tom slučaju svakako je muški rod pretežniji od srednjega i ženskoga. Međutim ime *Delhi* spadalo bi po svome obliku u red starih imena mjesta *Delphi* i *Philippi*, koja su od starine u našem jeziku pluralia tantum muškoga roda i mijenjaju se kao naše imenice tipa *Vinkovci, Karlovci* i *Čortanovci*. To nam potvrđuje primjer u dobrom udžbeniku dra. Petra Ećimovića »Latinska vježbenica za drugi gimnazijski razred«, II. izdanje, Zagreb 1918., na str. 8.: »Delfi bijahu najsvetije proročište Apolonovo.« Tako isto i Chile (ja ne znam etimološko postanje toga imena) može bez pogreške biti plurale tantum ženskoga roda kao i slavenska imena tipa *Košice, Meljine, Delnice*. Ja sam na svoje uši čuo na Braču rečenicu: Doša mi je brat iz *Čilih* (t. j. *Chilā*, gen. pl.). Vjerujem, da bi svatko rekao i: *Ande su bogate* šumom, a ne: *Ande je bogat* šumom.

Iako je formalizam nepotreban, katkada i ubitačan, jer sputava duh, polet i zamah u svemu u životu, pa i u jeziku, vjerujem, da nije dobro o njemu baš nikako ne voditi računa, jer bi nas to moglo odvesti predaleko. Inače u principu sam i sam protiv njega jednako kao i dr. Kravar.

Na kraju posebno ističem, da mi nije bila na umu borba protiv mišljenja dra. M. Kravara, nego pokušaj pravilnog rješenja jednoga problema, koji se sve češće javlja u književnom i saobraćajnom jeziku, a dosada nije nitko na nj posebno ni upozorio, a kamoli ga riješio.

UZ ODGOVOR PROFESORA MATE HRASTE

Miroslav Kravar

Uzevši na znanje gornji odgovor profesora dra. M. Hraste, želim ukratko sažeti i podcrtati samo ono, u čemu vidim bit našega spora o rodu tuđih imena mjestâ na *-o*. Tek usput napominjem, da među Hrastinim prigovorima ima dvije vrste takvih, od kojih treba da se donekle ogradi: jedno su oni, u kojima on — očito nehotice — prelazi preko nečega, što sam kazao, a drugo oni, u kojima me — ne vidim razloga — pobija u nečem, što nisam tvrdio. Tako sam, među ostalim, rekao, da opći pojam »grad« igra ulogu u nekim, a ne u svim jezicima; za neke sam opće imenice, kao *auto*, *kino* i sl., spomenuo da se kolebaju u rodu, i t. d. Nigdje, naprotiv, nisam kazao, da imena kao *Delfi* ili *Ande*, odavna preuzeta kao *pluralia tantum*, ne odgovaraju mome jezičnom osjećaju.¹

Vratimo se na ono glavno!

Kako Hraste i dalje stoji na tome, da su mjesna imena stranoga podrijetla na *-o* — srednjega roda,² a meni nije lako odustati od svoga shvaćanja, da su takva imena (ne samo ona na *-o*, nego i na druge vokale osim na *-a*) muškoga roda, možda bi bilo dobro pronaći uzrok našega nesporazuma. Jer sasvim je očito, da se ne razilaze toliko jezične činjenice, koliko naši stavovi prema njima.

Ja, prije svega, ne nalazim, da je Hraste čitavo ovo pitanje pokrenuo samo zbog roda imenice *Kairo*, jer je stvar postavio načelno i doveo u pitanje rod svih tuđih imena mjestâ na *-o* (čemu sam ja onda dodao i ona na druge vokale osim na *-a*). Dakle, *Kairo* nije predmet, nego povod našega spora.³

Rekao bih, da naš nesporazum potječe odatle, što nas dvojica različito gledamo na odnos književnoga jezika prema narodnom (da danas ne kažemo više: pučkom). Nema sumnje, da je naš narodni jezik — kako Hraste dobro ističe — široka osnova našega književnog jezika, ali ne valja smetati s uma, da se u ovom slučaju radi o tuđim mjesnim imenima, dakle o riječima, koje u saobraćajno-književni jezik ne ulaze odozdo, iz naroda, nego odozgo, izvana, pa se onda prilagođuju, kako mogu i stižu.⁴ Na području narodnoga jezika djeluje osjetna tendencija, da se takva imena privedu

¹ Treba samo reći, da ono, što vrijedi za grčke *Delfe*, ne vrijedi za indijski *Delhi*.

² Sada on i *Tokio* izjednačuje u rodu s *Kairom*.

³ Mislim, da ne treba onoliko govoriti o *Kairu* i njegovu članu u nekim drugim jezicima (franc. *Le Caire*, tal. *il Cairo*), jer to ime ne govorimo u muškom rodu zbog muškoga člana, nego s istoga razloga kao i *Milano*, *Chicago*, *Tokio* i sl. (koja su imena u onim jezicima bez člana).

⁴ Teško da se, na primjer, *Bilbao* ravna prema *kotao*, jer bi formula *kotao* : *Bilbao* = *kotla* : *x* dala pogrešan rezultat ne samo s obzirom na rod (t. j. muški, a ne srednji), nego i na padežne oblike imena (*x* = **Bilbla!*).